

הפחתת התפרצויות אלימות אצל מתבגרת

דר' סיגל תדהר-פז, BCBA, ירדן חיות - בנית

תקציר

אלימות של מתבגרת בת 12 עם אוטיזם בתפקוד גבוה מאד עם התפרצויות אלימות טופלה באמצעות ענישה של לקיחת הטלפון הנייד לשלושה ימים. התנהגות המטרה כללה אלימות פיזית כלפי מבוגרים, כלפי עצמה או כלפי חפצים, בעקבות תסכול וכביטוי לכעס. לאחר ששכיחות המקרים ירדה משמעותית והחלה עליה מסוימת, הורחבה הענישה למקרים בהם מפגינה אלימות כלפי מבוגרים או כלפי עצמה (אך לא כלפי חפצים), ונוספה שיחת בירור עם פסיכיאטר, שהיתה אברסיבית עבורה. ההליך יושם על ידי התרפיסטיית-משלבות שליוו אותה בשילוב בכיתה רגילה בבית הספר ובבית, ועל ידי ההורים. בנוסף, זמן מה לאחר ההתפרצות והפעלת ההליך נערכה עם המתבגרת שיחה שקטה ומעמיקה, בה נבחנו דרכי תגובה אלטרנטיביות ותורגל השימוש בהן, דרך סיוע מראש לתגובה אלטרנטיבית נאותה במצבים מאתגרים, ודרך חיזוקים על איפוק במצבים אלה.

נבדקת

מתבגרת בת 12, מאובחנת באוטיזם בתפקוד גבוה מאד, מטופלת בתכנית התנהגותית אינטנסיבית מזה כשנתיים. היתה בגיל הגן בגן תקשורת, ומתחילת בית הספר היסודי משולבת בכיתה רגילה עם סייעת צמודה. כיום משולבת בחטיבת ביניים רגילה ומטופלת בתוכנית פרטנית בביתה כ-10 שעות שבועיות.

התערבות

מטרת ההתערבות הייתה הפחתת שכיחות ההתפרצויות האלימות שהפגינה המתבגרת כלפי מבוגרים, כלפי עצמה וכלפי חפצים. ההתפרצויות האלימות הוגדרו ככל מגע אברסיבי של המתבגרת בהוריה ובתרפיסטיית (מכות, בעיטות, יריקות וכדומה), כל התנהגות מסכנת כלפי עצמה (למשל יציאה הפגנתית מרכב בעת נסיעה, דפיקת הראש בקיר) או מגע אלים בחפצים (הטחת חפצים בקיר או ברצפה). בניתוח פונקציונלי נמצא כי תגובות אלו מתרחשות בעקבות תסכול וכביטוי לכעס ולאכזבה. עם תחילת ההתערבות הופעל הליך ענישה שלילית (שלב א') - לקיחת הטלפון הנייד בכדי לגרום להפחתה במקרי האלימות. הטלפון הנייד הוא פריט חשוב מאד למתבגרת, ולכן לקיחתו נחווה כאברסיבית. מיד לאחר התרחשות התנהגות המטרה נלקח הטלפון לשלושה ימים, והמתבגרת לא הורשתה להשתמש גם בטלפון של אחד ההורים. אם היתה התפרצות אלימה במשך הימים בהם לא היה למתבגרת טלפון, התווסף יום להרחקה, יום אחד עבור כל התפרצות נוספת. לאחר ששכיחות התנהגות המטרה פחתה באופן משמעותי, ובניסיון להביא להפחתה נוספת, הופעל הליך נוסף (שלב ב'), הליך ענישה חיובית, בו המתבגרת נלקחה עם אביה לשיחת בירור עם פסיכיאטר בשלוותה (שם היא במעקב תרופתי) ביום בו נקטה באלימות כלפי מבוגרים או כלפי עצמה (אך לא כשנקטה באלימות כלפי חפצים). שיחה זו נחווה כלא נעימה עבור הילדה, וכך שימשה כהליך יעיל בהפחתת ההתנהגות. הליך זה הופעל בנוסף לענישה השלילית (לקיחת הטלפון). במקביל, לאורך כל תקופת ההתערבות על שני שלביה, לאחר כל התפרצות אלימה נערכה עם המתבגרת שיחה רגועה ומעמיקה בה נבחנו דרכי תגובה אלטרנטיביות, ותורגל השימוש בהן דרך מתן סיוע מילולי, ודרך חיזוק התנהגויות נאותות וגילויי איפוק במצבי תסכול, כעס ואכזבה.

תוצאות

ההתערבות המתוארת הופעלה לאורך למעלה משנה, ונתונים נאספו במשך 63 שבועות. עם תחילת ההתערבות מספר מקרי האלימות פחת מתדירות יומיומית, עליה לא נלקחו נתונים (בייסליין) עד למספר שבועות רצופים ללא אלימות. לאחר שינוי ההתערבות - מעבר משלב א' בו היתה ענישה שלילית, לשלב ב' בו היתה ענישה שלילית יחד עם ענישה חיובית, נצפתה הפחתה נוספת בשכיחות התנהגות המטרה עד להתייצבות על העדר מקרי אלימות במשך כ-3 חודשים.

סיכום ומסקנות

התפרצויות אלימות כלפי מבוגרים, כלפי עצמי וכלפי חפצים הינן התנהגויות בלתי נאותות שלא ניתן להבליג עליהן בשילוב בכיתה רגילה בבית ספר, בשעות טיפול פרטני שניתן לילדים, ובתיפקוד במסגרת המשפחתית. ההתפרצויות האלימות של מתבגרת עם אוטיזם פחתו משמעותית עם הפעלת הליך ענישה שלילית בהתחלה ופחתו עוד עם הוספת הליך ענישה חיובית בהמשך. במקביל, ניתן היה להבחין בהתנהגויות של איפוק במצבי תסכול, כעס ואכזבה. ניתן ללמוד מהתערבות זו על יעילות הפעלת הליך הענישה, בצד למידה ומתן חיזוק להתנהגויות אלטרנטיביות של איפוק, ויחד עם עיבוד קוגניטיבי של סיטואציות מאתגרות.

תרשים: התפרצויות אלימות לאורך תקופת ההתערבות

